

[0362] “DY BLIXIMJE MEY DOMME KREFTEN”

De forklearring fan *Egge, Wyneringh in Goadsfrjuen*, r. 241/242: *Dy bliximje mey domme kreften, Omtsjeande Slot, Toer, Porte æf Grefen* hat my altyd swierrichheit jown. Bliximje mey domme kreften! Hoe kin men yn 'e goedichheit bliksemje mei in tastel om swiere lêsten to tillen, “bestaande uit een getande en van grepen (duimen) voorziene verticale ijzeren stang, die door raderwerk omhooggebracht kan worden”, sa't it *WNT*. ús fornijt. Prof. Brouwer is yn syn *Oantekeningen* (s. 70) foarsichtich: hjir kin oan it tastel tocht wêze, seit er by *domme kreft*. Ik soe freegje wolle, kin hjir ek oan hwat oars, oan persoanen tocht wêze? Soe it ek wêze kinne, dat Gysbert yn dy rigels doelt op de Amsterdamske útjower Jan Jacobsz Schipper? Ik lês alteast dat dy syn fan *Dommekracht* wie, mar dat er him nei syn heite birop *Schipper* neamde. Bihalven útjower wie er ek skriuwer: hy hat in stikmennich toanielstikken skreaun, dy't yn de jierren 1640-1659 útkommen binne en guon oersettingen, ûnder oaren in proaza-oersetting fan Ariosto syn *Orlando Furioso* en in oersetting fan in Frânske forhalebondel, *De Kracht der Liefde*. Miskien moat lykwols in mûglike wjeraksel fan Gysbert yn de Amsterdammer minder socht wurde yn Schipper syn skriuwerij as yn syn wurk as útjower, al meitsje de feiten, dy't it *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* dêroer jowt - Schipper joech De Brune, Cats en Calvyn út - soks net sa wierskynlik. As wy lykwols hwat mear

fan de handel en wandel fan 'e Amsterdammer skriuwer-útjower gewaerwurde koene, soene wy miskien dingen ûntdekke, dy't de hjir jowne foarsichtige ûnderstelling bifêstigje, of ek ta de fodkoer forwize. Nijsgjirrich is yn alle gefallen wol, dat Schipper en Gysbert beide ta de forearders fan Sibylle fan Griethuysen heard hawwe: yn Sibylle har *Troostborne* stiet in loffers fan Schipper en boppedat hat er oan har noch in boek fan sines opdroegen. Soe Gysbert ek net ris om persoanlike dingen it mier oan Schipper hawn hawwe kinne?

Foar de bioardieling fan de kwesje moat grif noch yn omtinken nommen wurde, dat it wurd *dommekracht* ek by Vondel foarkomt, nammentlik yn syn *Altaergeheimenissen*, dy't fan 1645 datearje, nei't de dichter yn 1641 nei de Roomske Tsjerke oergien wie. It fragmint, dêr't it wurd stiet, rint sa (ik helje Van Lennep syn útjefte oan, Amsterdam 1855/69, dl. IV, s. 491, de rigels 1057-1069):

Maer wacht u als de Waen door schijn van reden
 Van top tot teen sich laet in 't yzer smeden
 En 't harrenas van reëngebruick, om fier
 En reedlyck mensch te schijnen en geen dier.
 Nu sidderen van voor de zeven toppen
 En Engleburgh, met al zijn roode koppen.
 Wat raet, Urbaen? Dit gruwzaam stormgevaert
 Geeft vier op u, en vreest noch kruis, noch zwaert
 Noch sleutels, die de poort des hemels sluiten
 En openen: wie kan die stormram stuiten?
 Ay dommekracht laet glijden uwen roof.
 't Is reden, dat de mensch Godt zelf geloof
 By zyner eedt, zoo menigmaal gezworen.

Hwat dat fragmint ek krekt bitsjutte mei, it is dúdlik, dat *dommekracht* by Vondel ek yn in godstsjinstige sin brûkt wurdt. Twad sjogge wy, dat by him it wurd lykbitsjuttend is mei „stormram" (1066), „stormgevaert" (r. 1063), en dat „stormgevaert" - it liket suver oft Vondel in soarte fan tank biskriuwt - „geeft vier", sjit. Soene wy dêr de oarsprong sykje moatte fan Gysbert syn „bliximjen"? Men kin jin foarstelle dat Vondel, de bikearling, it wurd mei sin, mei it each nammentlik op Jan Dommekracht dy't ommers Calvyn útjoech, keazen hat. Sa net, de Vondel-útlizzers hawwe dêr neat oer¹.

Hwat ik yn Brouwers forklearring mis is de forwizing nei de dommens as eigenskip, dy't èn by Vondel èn by Gysbert dochs wol om 'e hoeke kipet. Wylst Vondel seit, dat de domme Waen, stutsen yn 't izer fan de pseudo-wittenskip, ynraemt op 'e wierheit fan it Iene Leauwe, ornearret Gysbert dat de geastlikheit de domkoppen brûkt om har gesach op to lizzen.

Nei boppesteande definysje jown en meidielt to hawwen, dat it wurd yn mear algemiene sin stean kin foar "hefboom", seit it WNT., dat *dommekracht* ek foarkomt as: „Middel om zonder veel moeite en overleg veel kracht aan te

1 Ik haw û.o. Jac. J. Zeij, S.J., Vondel's *Altaergeheimenissen* ('s Hertogenbosch 1914) der op neisjoen en wol fierders noch wize op in oantekening fan Albert Verwey yn syn Vondel-útjefte (Amsterdam 1937, s. 1042) by de rigel 't *Vermeten brein, dat Gods gewijde bladers misduiden darf*...: "t Vermeten brein, aanstonds de dommekracht, daarna 't belgziek brein, doelt aldoor op de man van Genève, Calvijn, die ook "een Goliath" wordt genoemd".

wenden", hwerby't tagelyk oan `dom' tocht wurdt. Yn dy bitsjutting fine wy it noch by de Flaming Jan van Beers („De Kerk ... weet ... thans nog ... met de ijsren *dommekracht* der dweepzucht te verplettren wie zij doemt", Rijzende Bladeren, Rott. 1884). Ek by de forliking mei persoanen is it tinkbyld fan `dom' oanwêzich; *dommekracht* bitsjut dan „log en dom persoon" of, lyk as by Vondel yn syn *Altaergeheimenissen*, “domme geweldenaar".

Ik leau, dat Gysbert doe't er syn rigels delskreau, Vondel yn 't sin hawn hat, mar dat er miskien tagelyk doelt op Jan Schipper, dy't Gysbert net ûnbikend west hawwe sil. Om't beiden ta de rounte fan 'e Griethuysen-forearders hearden, hat soks grif eigenskip.

G. N. Visser.